

Король А. О.

*провідний науковий співробітник
науково-дослідного відділу досліджень
людського та соціального капіталу,
КНДУ «Науково-дослідний інститут
соціально-економічного розвитку міста»
м. Київ, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-431-6-31>

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЕКОСИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Соціальні підприємства в сучасних умовах відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку як суб'єкти ринку, що засновують підприємства з метою не лише отримання прибутку, а й розв'язання нагальних соціальних проблем інноваційним шляхом. Здебільшого їхня діяльність спрямована на підтримку та працевлаштування соціально вразливих верств населення, вирішення екологічних проблем, сприяння розумному споживанню та ін.

В Україні у зв'язку із російською агресією та бойовими діями продовжує загострюватись ряд соціальних проблем, і діяльність соціального бізнесу може частково сприяти їх розв'язанню. Саме тому важливою є державна підтримка формування ефективної бізнес-екосистеми.

Термін «бізнес-екосистема», введений Дж. Муром у 1993 році, означає економічне співтовариство учасників ринку, які «спільно розвивають можливості навколо нової інновації: вони співпрацюють і конкурують, щоб підтримувати нові продукти, задовольняти потреби клієнтів і, зрештою, впроваджувати наступний раунд інновацій» [1]. Розвинута екосистема є засобом створення робочих місць, залучення кваліфікованого людського капіталу, впровадження інновацій у громади, заохочення молоді до участі в бізнес-процесах. Вона сприяє ефективній комунікації та формуванню партнерських відносин між її учасниками.

Одним із ключових учасників екосистеми соціального бізнесу є держава. Органи державної влади відіграють важливе значення у створенні сприятливого середовища для розвитку соціальних

підприємств. Загальним трендом у європейських країнах можна вважати наявність наступних способів формування політики підтримки соціального підприємництва:

– **Визнання та визначення соціального бізнесу.** Чітке та послідовне визначення поняття соціального підприємства може сприяти створенню спільної ідентичності і розуміння між різними стейкхолдерами – політиками, інвесторами, бенефіціарами та громадськістю, а також допоможе відрізнити соціальні підприємства від інших суб'єктів господарської діяльності.

– **Забезпечення** нормативно-правової бази. Нормативно-правова база впливає на різні аспекти здійснення соціального підприємництва, а саме: створення соціальних підприємств, управління ними, оподаткування, звітність та доступ до ринків. Органи державної влади шляхом прийняття нормативно-правових актів можуть сприяти участі соціальних підприємств у державних закупівлях, надавати податкові пільги або стимули тощо.

– **Надання фінансової та нефінансової підтримки, що** сприятиме подоланню деяких викликів та бар'єрів, з якими стикаються соціальні підприємства, наприклад брак капіталу, навичок, впізнаваності. Органи державної влади можуть надавати різні форми підтримки – гранти, позики, субсидії, ваучери, нагороди, навчання, наставництво, адвокацію.

– **Сприяння співпраці та координації** між різними учасниками та секторами: державним та приватним секторами, соціальними підприємствами, інститутами громадянського суспільства та академічними установами, створюючи платформи, мережі та партнерства. Це допоможе поділитися знаннями, ресурсами, передовим досвідом та інноваціями, а також узгодити цілі, стратегії та дії.

Формуючи політику підтримки, органи державної влади можуть відігравати важливу роль у сприянні функціонуванню ефективної екосистеми соціального підприємництва.

Зважаючи, що Україна є державою з високим рівнем централізації управління та здатністю суспільства до самоорганізації, ініціативи соціального бізнесу з'являються знизу. Водночас визнання соціального підприємництва на державному рівні та розробка політики його підтримки на сьогодні знаходиться лише на етапі формування. Проте, незважаючи на відсутність нормативно-правового документа, в якому містилось би тлумачення соціального підприємництва, це поняття

увійшло до важливих нормативно-правових актів стратегічного характеру.

Зокрема, підтримка соціального підприємництва закріплена у Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року (далі – Стратегія відновлення), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 року № 821-р. На виконання цілей та завдань Стратегії відновлення Урядом України затверджено «Операційний план заходів з реалізації у 2024–2027 роках Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року», в якому передбачено розробку нормативної бази для реалізації державної політики підтримки соціального підприємництва. Очікується, що створення умов для стабільного та сприятливого середовища для розвитку соціального підприємництва сприятиме створенню нових робочих місць та підвищенню добробуту в суспільстві [2].

Також створення умов для розвитку соціального бізнесу є одним із завдань плану заходів до 2024 року, спрямованих на виконання Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки (далі – Національна стратегія). В рамках завдання передбачено розроблення та поширення інформаційних матеріалів для органів місцевого самоврядування щодо соціального підприємництва, механізмів підтримки та стимулювання його розвитку; імплементацію і моніторинг реалізації механізмів підтримки та стимулювання розвитку соціального підприємництва; визначення сприяння розвитку соціального підприємництва у відповідній сфері одним із пріоритетних завдань під час проведення конкурсів програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка, або під час застосування інших форм надання фінансової підтримки проектам інститутів громадянського суспільства [3].

Станом на кінець 2023 року, за інформацією Департаменту інформації та взаємодії з громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів України інформаційні матеріали, що, серед іншого, містять критерії соціального підприємництва, його місію, роз'яснення відмінності поняття «соціальне підприємство» від понять «соціальна відповідальність бізнесу» та «благодійність», переваги стимулювання розвитку соціального підприємництва, перелік необхідних для цього заходів на регіональному рівні оприлюднені на вебсайті Державного

центру зайнятості та надіслані обласним та Київській міській військовим адміністраціям, які, у свою чергу, поширили їх для органів місцевого самоврядування [4].

Важливим кроком у напрямку сприяння розвитку соціального підприємництва стало прийняття Кабінетом Міністрів України нормативно-правових актів, спрямованих на підтримку окремих напрямів господарської діяльності, що здійснюється у тому числі суб'єктами соціального бізнесу, а саме щодо виплат компенсацій за працевлаштування безробітних, внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, а також надання мікрогрантів та грантів на створення або розвиток власної справи учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їхніх сімей.

Також варто звернути увагу на просвітницьку діяльність Кабінету Міністрів України щодо соціального підприємництва. Інформаційні матеріали щодо складових соціального бізнесу та його переваг, ідеї для старту, освітні програми для соціальних підприємців розміщено на інтернет-порталі Дія.Бізнес – національному проєкті, що реалізується Міністерством цифрової трансформації України спільно з державною установою «Офіс розвитку підприємництва та експорту».

Отже, в Україні на сьогодні держава є важливим учасником екосистеми соціального підприємництва і відіграє важливу роль у формуванні сприятливого середовища для розвитку соціальних підприємств. Незважаючи на те, що на сьогодні в Україні нормативно-правова база для підтримки соціального підприємництва перебуває на стадії формування, державні інституції вже демонструють позитивні зрушення в напрямку розвитку цього сектору. Подальше зміцнення політики підтримки соціального підприємництва сприятиме створенню нових робочих місць, підвищенню добробуту населення та впровадженню інноваційних рішень для соціальних проблем.

Література:

1. Moore J.F. Predators and Prey: A New Ecology of Competition. Harvard Business Review. May-June 1993. URL: <https://hbr.org/1993/05/predators-and-prey-a-new-ecology-of-competition>

2. Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024 –2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 року № 821-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-strategii-vidnovlennia-staloho-rozvytku-ta-tsyfrovoi-transformatsii-maloho-i-s821300824>

3. Про затвердження плану заходів до 2024 року щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2023 р. № 160-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2023-%D1%80#Text>

4. Дізнайтесь більше про соціальне підприємництво. Новини. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/diznaites-bilshe-pro-sotsialne-pidpriemnytstvo>